

שיחה עם אל"ם (במיל') אריה נתיב

תאריך קיום השיחה: 08/12/2011

המראיינים: סא"ל ענבר קידר- ברוך ורס"ן ולדי בורוד ובסקי

מסלול שירותו של אל"ם (במיל') אריה נתיב, החל בתפקיד סגור בפרקליטות צפון, עבור לתפקידי תביעה ובבית המשפט הצבאי, המשכו כיועץ משפטי במלחמת ששת הימים וכיועץ למפקד כוחות צה"ל ברמת הגולן. לאחר מכן שימש כפרקליט מחוז הצפון ולבסוף, לאחר שנות שירות רבות, במהלכן התרחשו אירועים אשר השפיעו על עיצובם של צה"ל והפרקליטות הצבאית כפי שאנו מכירים אותם כיום, שירת כסגן הפרקליט הצבאי הראשי בין השנים 1984-1980.

אל"ם נתיב השלים את לימודי המשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, בשנת 1958, והתגייס לשורות הפרקליטות הצבאיות. מאיר שמגר, רע"ן ייעוץ וחקיקה דאז ומי שלימים יהיה הפצ"ר ונשיא בית המשפט העליון, קיבל את פניו ליחידה.

תחילה, הוצב אל"ם נתיב, בפרקליטות צפון כסגור. "התחלתי את שירותי כסגור, ועם הזמן עברתי גם לתפקידי התביעה, בכלל זה בבית המשפט הצבאי שפעל על פי תקנות ההגנה 1945. התובע הפיקודי אז היה יעקב קדמי, לימים שופט בית המשפט העליון. שר המשפטים לעתיד, דוד ליבאי, יורם ארידור- שניהם בעלי דרגת סגן לעת הגעתו- כמו רבים וטובים נוספים, היו תובעים מן השורה בפרקליטות צפון. בהמשך שירתו בחוליה גם אמנון סטרשנוב, אילן שיף ומנחם פינקלשטיין, לימים הפרקליטים הצבאיים הראשיים".

באותן השנים, משרדי פרקליטות צפון היו ממוקמים בבניין המשטרה הבריטית בנצרת, יחד עם מטה פיקוד צפון. הפרקליט שימש הן כיועץ אלוף הפיקוד, הנמנה עם חברי המטה (אף שהיה קצין המטה היחיד שאינו כפוף לאלוף), והן כאחראי על התביעה (בבית הדין הצבאי ובבית המשפט שפעל לפי תקנות שעת חירום לצורך אכיפת הדין תחת הממשל הצבאי) והסנגוריה הפיקודית.

לדברי אל"ם נתיב, במהלך שירותו הצבאי הכיר דמות מיוחדת- "המושל הצבאי של נצרת, עקיבא פיינשטיין, שהיה בעברו איש המחלקה הערבית של הפלמ"ח. השליטה המוחלטת שלו בשפה ובמנהגים הערביים כלל לא הסגירו את מוצאו האשכנזי, וממדי גופו האימתני, כ"אפנדי" אמיתי, העניקו לו יחס של כבוד עמוק מצד התושבים המקומיים. אז עוד לא ידעתי שהדמות הזו עוד תלווה אותי בהמשך הדרך".

אל"ם נתיב הוסיף כי "התקופה שקדמה לביטול הממשל הצבאי בשנת 1966 אופיינה במורכבות. בבית המשפט הצבאי הועמדו לדין יהודים וערבים שהפרו את תקנות ההגנה." בשנת 1961 פרקליטות צפון עברה מנצרת לחיפה, לרחוב יפו מספר 44.

בתקופתו שירת כפרקליט צפון, מפקדו, קצין שנודע כקפדן. אל"ם נתיב מספר כי באותן שנים, חקירת העבירות במסגרת היחידות התבצעה על ידי קצין בודק (קבו"ד) או קצין מברר. לא פעם הקצינים הבודקים והמבררים, שלא הצליחו לגבש ממצאים לגבי האחריות לביצוע העבירות, ידעו שקיים סיכוי רב שדווקא הם אלה שיימצאו כאשמים היחידים בפרשה, אם הפרקליט יחשוב שחקירתם לא הייתה מעמיקה די הצורך.

אל"ם נתיב מוסיף כי "קשיחותו של הפרקליט הייתה מוכרת היטב לא רק לחיילי הפיקוד אלא גם לתובעים ולסנגורים המשרתים תחת פיקודו. הכניסה למשרדו של הפרקליט התבצעה בהצדעה בלבד, ולאיש לא הותר לצאת מן המשרד בלי לקבל אישור רשמי ליציאה".

קצין ביחידה, סיפר שפעם קבע פגישה עם נערה בשעה תשע בערב, וכבר בשעה שמונה התייצב במשרדו של הפרקליט ותוך הצדעה מתוחה ביקש את שחרורו. הפרקליט רתח על שעת היציאה והעיר שלהבא, ראוי שהקצין ימנע מקביעת פגישות אישיות מסוג זה מבלי לתאם את הדבר קודם לכן עם מפקדו".

מלחמת ששת הימים ו- "ארגז שמגר"

אל"ם נתיב מספר כי בשנת 1967, בפרוץ מלחמת ששת הימים, במסגרת שיבוץ החירום, נשלח עם כוחות צה"ל, שכבשו את העיר גינין, כיועץ המשפטי למפקד הצבאי בעיר. "ארגז שמגר", ובו החומר המשפטי על דיני המלחמה, דוגמאות לצווים וכדומה, ליוו אותו בדרכו. ארגז זה, היה פרי ההכנה המעמיקה לתרחיש של המלחמה האפשרית, הכנה שנערכה תחת ניצוחו של הפצ"ר (כתוארו אז), תא"ל מאיר שמגר.

אחרי הכיבוש המהיר של העיר ג'נין, הוא מוקם במבנה שהיה בשלבי בנייה, ללא חשמל ואור, כשהארגון לציודו. המשימה הראשונה שקיבל ממפקד הכוחות, הייתה לנסח כתב כניעה של זקני ג'נין. הוא צלל בחשיכה למעמקי הארגון, אך לא הצליח למצוא בו דוגמא לכתב כניעה כזה. הואיל וכתב הכניעה היה נחוץ באותה עת, מספר נתיב כי: "שלפתי מכיסי קופסת סיגריות, רוקנתי אותה ושרטטתי עליה את כתב הכניעה".

עוד מוסיף אל"ם נתיב כי "מספר שבועות לאחר מכן נשלחתי לקונייטרה כדי לשמש כיועץ המשפטי למפקד כוחות צה"ל ברמת הגולן, לציודו של מכרי משכבר הימים, עקיבא פיינשטיין, שמונה כמושל. כשהגעתי למקום, מצאתי עיר רפאים, שאך תושבים ספורים נותרו בה, והבתים שנעזבו זמן קצר לפני כן, עמדו פתוחים. אוכל לא היה במקום, האספקה מיאנה להגיע, והבטן החלה לקרקר.

באותה העת, פגשתי את פיינשטיין שהציג בפניי סוגיה שנתקל בה: על גג אחד הבתים נמצא מצבור של צנצנות לבנה, ועלתה שאלה האם מותר להשתמש במצבור זה, וכיצד לוודא שהאוכל אינו מורעל. הסברתי לעקיבא פיינשטיין שאומנם, לפי דיני המלחמה מותר לאכול מהמצבור, אך דחיתי את הצעתו להפיל גורל כדי לבחור מבין הקצינים הנוכחים במקום את "הטועם" של הלבנה, שאחרים יצטרפו אליו בחלוף מספר דקות, אחרי שיבחינו שלא הורעל.

אחרי שהבהרתי לפיינשטיין שלא אהסס להעמידו לדין פלילי אם "הטועם" ייזק כתוצאה מהטעימה המסוכנת, הכריז המושל שבמצב כזה הוא מתנדב לטעום את הלבנה, וכולו תקווה שאחרי שישביע את רעבונו, יישאר די גם בשבילנו."

המשימה המרכזית באותה העת, מספר אל"ם נתיב, הייתה להשליט חוק וסדר, בפרט כדי למנוע ביזה מצד "תיירים" מזדמנים שפקדו את העיר הנטושה. לכן, הוקם במקום בית משפט צבאי, שכאחד התובעים בו שימש התובע הצעיר, מיכה לינדשטראוס (מי שלימים מכהן כמבקר המדינה), אשר החליף את אל"ם נתיב בהמשך, בתפקיד יועץ משפטי למפקד כוחות צה"ל ברמת הגולן. היחסים עם האוכלוסייה הדרוזית של רמת הגולן היו מצוינים, ולא פעם הם התארחו בכפרים הדרוזיים.

בתפקיד זה, עסק אל"ם נתיב גם בחקיקה מקומית, כלומר, בהוצאת צווים ומנשרים של אזור רמת הגולן.

החזרה לפרקליטות צפון

בשנת 1969 חזר אל"ם נתיב לפרקליטות צפון כפרקליט. "אחת ההוראות הראשונות שנתתי הייתה ביטול מנהג ההצדעה בכניסה ללשכת הפרקליט, ונראה שהדבר תרם להחלטתו של התובע הצעיר דאז, ולימים הפצ"ר, אמנון סטרשנוב, להישאר בשירות הצבאי", הוא צוחק.

"כפרקליט שימשתי כאחראי על התביעה ועל הסגוריה גם יחד, בנוסף להיותי היועץ המשפטי של אלוף הפיקוד. כבר אז, עלתה לעיתים ביקורת לגבי השילוב שבין הכובעים השונים של הפרקליט, אך מעולם לא חשתי שהדבר פוגע בתפקודי או בהגינות ההליכים שעברו תחת ידי, ונראה שדווקא הסגורים, שמצאו אצלי דלת פתוחה כפקודים הישירים שלי, הרוויחו לא מעט ממעמד המיוחד.

גם שילוב התפקיד של פרקליט פלילי ויועץ משפטי לא עורר מבחינתי קושי מיוחד, ולא חשתי רתיעה גם אם נדרשתי להעמיד לדין מי מהקצינים הבכירים בפיקוד. הפרקליט היה דמות מוכרת לכלל המשרתים בפיקוד, בזכות החשיפה האישית של אנשי הפרקליטות, ההרצאות שהעברנו לכוחות עד לדרגות הזוטרות ביותר, והאזון הקשבת שהענקנו לקציני הפיקוד וחיליו. לא חששתי גם להתייצב מול אלוף הפיקוד, שהיה באותה תקופה מוטה גור, ולנהל עימו שיח נוקב בנושאים בעלי השלכות משפטיות".

מלחמת יום הכיפורים

"בעת ששימשתי כפרקליט צפון, פרצה מלחמת יום הכיפורים. כיד ימינו של אלוף הפיקוד, יצחק ("חקה") חופי, לנושאים המשפטיים, טיפלתי יחד עם הקצינים שתחת פיקודי בסוגיות מגוונות, כגון הטיפול בשבויים הסוריים, הפעלת הממשל, גיוס הציוד וכלי הרכב. מעמדו של הפרקליט שהנחיתו בנושאים המשפטיים נתפסה כמכרעת בעיני המשרתים בפיקוד, לא ירד בחשיבותו ממעמדו של המח"ט.

כשמלחמת יום הכיפורים הסתיימה, החלה התקופה הארוכה של מלחמת ההתשה ברמת הגולן. אנשי מילואים רבים נאלצו להישאר בשירות במשך חודשים ארוכים מבלי לשוב לבתיהם. למשפחות אנשי המילואים נגרמו קשיים כלכליים עצומים, העסקים- וחשוב מכך, משפחות שלמות- עמדו לקרוס.

השכירים עמדו בפני פיטורין. הקמנו בפרקליטות צפון חוליות ייעוץ משפטי וסיירנו בין המוצבים בחזית הסורית כדי להעניק לחיילים ייעוץ משפטי.

זכור לי שבאחד הביקורים יצא אלינו חייל מילואים, שסינן לעברנו בצחוק עצוב: "ביקרו אותנו אנשי הרבנות הצבאית, ועכשיו באים אנשי הפרקליטות הצבאית. העסק שלי קורס, אשתי עומדת להתגרש ממני, אז עכשיו אני לא יודע למי לפנות קודם- לפרקליטות או לרבנות".

חוליות הייעוץ הורכבו מקצין פרקליטות בשירות סדיר, לשם מתן ייעוץ בנושאי המשפט הצבאי והפלילי, וכן מאיש מילואים של הפרקליטות הצבאית- לשם מתן ייעוץ בנושאים אזרחיים כלכליים, כגון דיני משפחה, דיני חוזים ועוד. ניסחנו עבור החיילים מכתבים ופניות והתחושה הייתה שאנחנו מתקבלים כמושיעים ממש בקרב החיילים.

אחרי סיום תפקידי כפרקליט צפון, שימשתי כיועץ משפטי של נציב קבילות החיילים (באותן שנים- בין המשפטנים הבודדים בצה"ל הנושאים דרגת אלוף-משנה), ולאחר מכן כנשיא בית הדין הצבאי המיוחד. כשמונתי לתפקיד סגן הפצ"ר, הפצ"ר דאז היה מר צבי ענבר ז"ל, שהוחלף לאחר מכן על ידי מר דב שפי. שימשתי, בין היתר, גם כממלא מקום הפצ"רים, בתקופת נסיעותיהם או חופשותיהם.

בשנת 1984 סיימתי את שירותי הצבאי. אמנון סטרשנוב, סגני בפרקליטות צפון, החליף אותי בתפקיד סגן הפצ"ר".